

EL DEBAT A L'ESTAT

Serà possible sortir de la sinya que grinyola? De les estratègies de transacció a les de transformació

Juan Claudio de Ramón Jacob

Juan Claudio de Ramón parla en l'article de desconcentrar les seus del poder central i de co-capitalitat. Fa 28 anys Pasqual Maragall ja en parlava en una entrevista. Il·lustració:

César Cromit

M'ha estat assignada la tasca d'explorar la viabilitat política del repertori de solucions possibles al conflicte territorial. Em sembla obligat, però, i per raons de mètode, iniciar la perquisició retrocedint succintament a la fase de diagnòstic: la gènesi del problema. Òbviament, diagnòstics diferents proposaran teràpies diferents. Malauradament, i aquesta és la primera dificultat que ofereix aquest assumpte ferreny, ens equivocariem en suposar que existeix un consens sobre les causes que ens han portat fins aquí. Només constatant la profunditat dels nostres desacords podem aspirar a un veritable i fecund acord.

El debat sobre les causes: endogen versus exogen

Intentem, doncs, establir un marc compartit per a la discussió. Diria que totes les opinions sobre el que ha passat a Catalunya són reductibles a dues escoles de pensament. El *procés*

s'hauria originat de forma exògena o endògena. Segons una escola interpretativa dominant a Catalunya, i assumida per una part considerable de l'esquerra espanyola, l'eclosió de l'independentisme respon principalment a causes exògenes. En la seva versió extrema, la societat catalana hauria estat objecte d'una agressió que la va obligar a intentar la separació; en la versió moderada, aquesta agressió es tornaria incomprensió, però prou irritant per induir el pas en molts catalans d'un sentiment federalista o autonomista cap a un de secessionista. En ambdós casos «la fàbrica d'independentistes» està a Madrid. Aquesta escola d'opinió tendeix a absoldre de les seves responsabilitats al nacionalisme català (com a molt, se li imputa una imprudent «unilateralitat») i fa recaure la càrrega de resoldre la crisi sobre un Estat que seguiria sense atendre correctament les necessitats de reconeixement dels catalans.

Totes les opinions sobre el que ha passat a Catalunya són reductibles a dues escoles de pensament: una sosté que el procés s'hauria originat de forma exògena i l'altra que s'hauria desencadenat de forma endògena

Segons una escola interpretativa alternativa, prevalent a la resta d'Espanya, però compartida a Catalunya pel sector de catalans més afectes a la seva ciutadania espanyola, la raó del desbordament de l'emoció separatista es deu a causes fonamentalment endògenes: és la pròpia cultura política catalana la que fabrica, des de dins, desafecció cap a Espanya i, per tant, independentistes. Ho fa amb independència del que bé o malament que ho faci el govern central, els actes del qual, de vegades certament maldestres, no funcionarien com a veritables causes, sinó com a simples pretextos per a l'avenç de l'independentisme. Res de significatiu no canviaria, segons aquesta hipòtesi, mentre el catalanisme, forma pròpia del nacionalisme a Catalunya, segueixi induint en la mentalitat dels catalans el remordiment davant del fet de ser espanyols. Objectivament, s'argüeix, no hi ha causa per a aquest malestar; no hi ha maltractament: els problemes dels catalans són els mateixos que els de la resta d'espanyols; les seves oportunitats, si se saben aprofitar, també són les mateixes. La pervivència del conflicte es deu a un estat de mania persecutòria autoinduït.

Si per als partidaris de la tesi de les causes exògenes, el catalanisme, pal de paller de la política catalana, és part de la solució, atès que és vist com un lloc de trobada entre nacionalistes i no nacionalistes, per als partidaris de l'origen endogen de la crisi, el catalanisme ha demostrat ser part de el problema; el catalanisme polític de 2020 no seria més que la problematització del fet que Catalunya estigui a Espanya, cosa que, elevat a metafísica, desbarata qualsevol acord constitucional: és igual el que es faci, el problema sempre hi és, al crepitjar de la flama inextingible del greuge, al peveter de la qual vetlla l'intel·lectual catalanista, vigilant que un vent fresc no la s'apagui. Inductor d'una hipocondria identitària, el catalanisme impediria a una majoria de catalans assumir que el problema que hi va haver ja no hi és; que l'anomenat encaix de Catalunya a Espanya ja s'ha resolt.

Per descomptat, hi ha anàlisis que conjuguen l'exogen i l'endogen. Val a dir que aquest enfocament ponderat està present en les aportacions d'aquest volum. Però la veritat és que, en l'opinió pública no menys que en la publicada, al final una hipòtesi predomina sobre l'altra. I això no és dolent: no està escrit que l'actitud irenista que busca reconciliar punts de vista irreconciliables sigui sempre la més adequada per sortir al pas de les dificultats. En la vida i en la política de vegades cal atrevir-se a tenir raó (que és, al mateix temps, atrevir-se a equivocar-se). Adherir a una o altra tendència comporta, d'altra banda, conseqüències. També en aquest monogràfic es troben exemples de la divergència al·ludida (el que no deixa d'enriquir i donar sentit a l'exercici). Per exemple, si hom situa, com fa Gemma Ubasart, un dels orígens de la crisi en la «dilució de les aspiracions nacionals de les comunitats històriques» en contravenció del pacte constitucional, i en les tensions recentralitzadores del segon govern d'Aznar (causes parcials i exògenes de la crecuda independentista) llavors és natural que s'acabi conclouent que «qualsevol sortida hauria de tenir en compte propostes que contemplin l'asimetria i la realitat plurinacional» de l'Estat. Al meu entendre, aquesta tesi, molt estesa en la politologia catalana, no té suport en els fets. Durant el desplegament de l'Estat autonòmic, les aspiracions d'un major autogovern per part de les comunitats històriques no es van frenar; ans el contrari, es van frenar els intents de posar-hi fre: la LOAPA va ser tombada pel Tribunal Constitucional [1]. Que amb posterioritat el sostre competencial d'altres comunitats s'elevés no vol dir que no existeixi, de fet, un grau considerable d'asimetria en el disseny autonòmic [2].

Tampoc hi ha cap prova empírica que els governs d'Aznar, el primer o el segon, fossin recentralitzadors (ningú no ha sabut mai esmentar una sola competència retornada a l'Estat sota Aznar). Però més enllà d'això, hi ha un fet sense volta de fulla difícil d'explicar des de la narrativa catalanista del conflicte: és inqüestionable que Catalunya té avui més, molt més autogovern que el 1978. Si la demanda frustrada de més autogovern és el que fa que l'independentisme pugi, com explicar que el suport a la separació fos baix, quan l'autogovern era limitat o inexistent? Tots els governs de la democràcia han dialogat amb les elits catalanistes i augmentat l'autonomia de les institucions catalanes. Si la seqüència històricament comprovada és *com més autogovern, més independentisme*, resulta xocant esperar que concedint més autogovern la marea independentista pateixi un retrocés. No és més versemblant suposar que el *momentum* secessionista és el resultat natural i esperable del procés de nacionalització madurat durant dècades per les elits catalanistes, sense objecció per part de Madrid, i del qual sí que hi ha prova documental, al contrari de l'invisible procés de recentralització aznarista? [3]

El «problema català» subsisteix a Espanya principalment per factors endògens, promoguts de forma interessada: un sector de la població d'un país amb trets etnolingüístics propis se socialitza en l'ideari nacionalista subministrat per unes elits que aconsegueixen inocular un sentiment de greuge

Com s'haurà endevinat, l'autor d'aquest text s'adhereix a la conjectura que el «problema català» subsisteix a l'Espanya democràtica de 1978 principalment per factors endògens, promoguts de forma interessada des de dins de la societat catalana. Un sector de la població d'un país amb trets etnolingüístics propis -una comunitat lingüística diferenciada però no separada- se socialitza en l'ideari nacionalista subministrat per unes elits que a poc a poc aconsegueixen inocular un perdurable sentiment de greuge, que sovint s'exagera i altres vegades s'imagina, sobre bases afectives propícies. L'anhel d'independència no seria sinó la conseqüència natural d'una educació sentimental nacionalista. Sabem que aquest diagnòstic no agrada a certs estrats acadèmics o periodístics catalans, que legítimament pensen d'una altra manera. Confrontar opinions amb franquesa i respecte és precondition de qualsevol acord o sortida al conflicte. En tot cas, entenem que el sentit d'aquesta monografia és el d'anar més enllà del repartiment de culpes, i reflexionar sobre el que cada part pot fer per deixar enrere un episodi traumàtic de la nostra història col·lectiva. Pensar que les causes del problema resideixen principalment a l'interior de Catalunya no legitima l'immobilisme per part de l'Estat, que pot i ha de propiciar solucions. La meua tesi és que aquestes seran viables en la mesura que siguin noves i *out-of-the-box*, en lloc d'insistir en velles fórmules ja provades. I res no ha estat més provat en els últims quaranta anys que «el diàleg» entre el govern de Madrid i les elits catalanistes.

Les estratègies de la transacció

La literatura sociològica distingeix entre dues classes de lideratge: un de tipus transaccional i un altre de caràcter transformacional [4]. El primer gestiona una rutina organitzativa estable: en produir-se un trencament de les normes o una fricció pertorbadora intentarà restaurar l'equilibri transaccionant -arribant a acords- perquè les coses tornin a funcionar segons la pauta coneguda. L'actitud i el moment del líder transformacional és diferent: apareix en situacions crítiques i inestables. El líder transformacional entén que l'equilibri perdut és irrecuperable, potser nociu, i que la crisi ofereix la possibilitat d'arribar a un nou i millor estat de les coses. Buscarà, no la transacció entre actors, sinó la transformació del vell escenari en un de nou, on el conflicte, més que trobar solució, s'haurà superat.

Creiem que aquesta dicotomia s'adapta bé a la qüestió catalana. Anomenarem estratègies de la transacció aquelles que suposen que la solució al conflicte arribarà d'un nou acord o transacció entre les parts. Quines parts? D'una banda, el govern central (abusivament anomenat «Espanya», de manera simplificadora «Madrid» i impròpiament «l'Estat»); de l'altra, la Generalitat (a la qual, també abusivament i sense dubte impròpiament, se li concedeix el nom de «Catalunya»). Les estratègies de la transacció són, en essència, tres, ordenades en un *crescendo*: reforç de l'autogovern, (aprofundiment de la descentralització); mutació a un règim de tipus confederal que consagri la plurinacionalitat; referèndum d'autodeterminació. Vegem-ne la seva viabilitat:

Concessió de referèndum d'autodeterminació

És la concessió del dret d'autodeterminació a la Comunitat Autònoma de Catalunya políticament viable? Considerem això abans de fer cap valoració sobre la seva eficàcia i legitimitat moral. Des del punt de vista polític, el camp independentista té dues bones notícies. La primera és que, segons la jurisprudència del seu màxim intèrpret, la Constitució Espanyola no conté clàusules d'intangibilitat, tampoc pel que fa a la indivisibilitat del territori. Si bé l'actual ordenament jurídic no permet, segons la doctrina majoritària, un referèndum de separació, res no impedeix que a través d'una reforma constitucional aquest dret pugui reconèixer-se a una o a totes les comunitats autònomes. Tradicionalment l'independentisme ha vist en això un magre consol, a causa de la rigidesa del mecanisme de reforma, que obliga a àmplies i reiterades majories. Però la segona bona notícia és que el percentatge de forces disposades a considerar una reforma en aquest sentit ha experimentat un creixement sostingut en els últims anys. El 2020, no menys de 71 diputats i onze formacions de Congrés dels Diputats estan teòricament a favor de el dret d'autodeterminació. L'opinió pública, dividida, no mostra unanimitats impossibles de vèncer. (Un altre problema és que el compromís d'alguns partits -pensem en l'ala esquerra el PSOE- resultés fet i fet retòric i poc sincer). L'independentisme no tindria més que prosseguir la seva tasca d'apostolat ideològic fins a aconseguir les majories necessàries. La via unilateral, s'ha vist, no condueix enlloc.

Ara bé, si arribés a celebrar-se, seria la consulta autodeterminista una solució eficaç al conflicte? Hi ha raons per a dubtar-ne. El referèndum seria l'expressió més aguda del conflicte, no la seva solució. Significaria, de fet, que no s'ha trobat solució. A més de resultar un episodi desagradable i polaritzador per al conjunt de la societat espanyola, no es guanyaria res. Si guanyés l'opció desmembradora, el conflicte es resoldria en el sentit trivial de que un bàndol guanyaria, no en el sentit que els problemes de convivència haguessin estat resolts (és probable que s'agreugessin en el nou Estat, abocat a friccions durant dècades). Si, per contra, triomfés la permanència a Espanya, el «problema polític» tampoc no es tancaria. El camp independentista proposaria en un breu termini realitzar un altre referèndum. El recent anunci de Nicola Sturgeon de la seva intenció de sotmetre a votació per segona vegada la independència d'Escòcia mostra les limitacions de l'instrument de referèndum per solucionar aquest tipus de problemes en societats dividides [5].

El referèndum seria l'expressió més aguda del conflicte, no la seva solució. Significaria, de fet, que no s'ha trobat solució

Sobre la legitimitat democràtica del referèndum m'adhereixo a tot el que ha estat dit en aquest monogràfic per Manuel Arias Maldonado. Hi afegiria una frase de Michael Ignatieff: «en democràcia, la secessió és el pitjor pecat». Ho explica el seu compatriota Stéphane Dion:

«Fins avui, la democràcia i la secessió s'han mostrat com dos fenòmens antitètics. L'ideal democràtic encoratja tots els ciutadans d'un país a ser lleials entre si més enllà de consideracions de llengua, raça, religió, origen o pertinença regional. En canvi, la secessió exigeix als ciutadans que trenquin la solidaritat que els uneix i això, gairebé sempre, sobre la base de consideracions vinculades a pertinences específiques: llengua, religió o ètnia. La secessió és aquest exercici rar i inusitat en la democràcia pel qual es tria, entre els conciutadans, els que es volen conservar i els que es volen transformar en estrangers» [6].

Reconeixement de la plurinacionalitat

El reconeixement de la plurinacionalitat es presenta sovint com l'expedient idoni per calmar la tempesta territorial. Es tracta d'una proposta confusa i poc fonamentada. Ningú no s'atreveix a formular quantes i quines serien les nacions candidates al reconeixement. Seria la nació espanyola una d'elles? En aquest cas, conviuria la nació espanyola amb la catalana dins de Catalunya? Amb quines conseqüències normatives? (Cridem l'atenció sobre el fet que una proporció considerable de catalans, que matisadament podria considerar-se fins i tot majoritària, se senten membres de la nació espanyola). En resum, ningú no explica com s'articulària jurídicament la plurinacionalitat a Espanya. I si es tracta només de simbolisme no és potser la plurinacionalitat la situació que de facto ja tenim? Comunitats com Catalunya i el País Basc ja exerceixen les seves competències en nom d'una nació que no és l'espanyola.

Sens dubte, no està prohibit a Espanya sentir-se part d'una altra nació diferent de l'espanyola (la influent Assemblea Nacional Catalana és una entitat perfectament legal). Sembla que el reconeixement de la plurinacionalitat tan sols consistiria en el desreconeixement de l'existència de la nació espanyola, al menys en part del territori de l'Estat. Per la resta, a Espanya el pluralisme identitari ja està salvaguardat. Normativament, sembla poc interessant convertir una nació que permet sense problemes el pluralisme identitari en un mosaic de nacions juxtaposades d'identitat uniforme. Com ha resumit amb eloqüència el jurista basc Josu de Miguel, la plurinacionalitat sembla suggerir que hi ha diverses formes de ser espanyol, però només una de ser basc, català o gallec. És a dir, suposa un retrocés, i no un avenç, en termes de pluralisme.

Per la resta, les propostes d'arranjament fixades a la plurinacionalitat (incloent aquelles que busquen un salconduit en algun retoricisme equivalent, tipus «nació de nacions») es basen en la premissa que és possible fer menys ambigu l'ús de la paraula «nació» en la conversa pública. Que en certs casos, en parlar de nació estaríem parlant de nació política i, en d'altres, de nació cultural. Al meu entendre aquesta aspiració és vana. Si és declarés la plurinacionalitat la discussió no s'acabaria, sinó que es desplaçaria cap a la interpretació que cal donar-li al terme. És a dir, després d'una prolixa i sorollosa reforma acabaríem en al mateix punt de partida on ja som.

Reforçament de l'autogovern

El reconeixement de la plurinacionalitat es pot conjugar amb l'atorgament de més competències. Però el reforç de l'autogovern pot fer-se sense reconeixement de la plurinacionalitat. És la via més familiar i coneguda, que segons la saviesa convencional s'acabarà imposant: una nova ronda descentralitzadora, que pogués comportar un nou Estatut. El federalista Stéphane Dion ho anomena *estratègia de l'acomentament*:

«Com que els secessionistes volen tots els poders, se'ls concedirà una part desitjant que els menys radicals quedin satisfets. Si no s'acomenten, vol dir que no s'han transferit encara suficients poders. Per tant, cal afegir-ne d'altres».

Per desfer l'equívoc que comporta aquesta estratègia, es podria evocar la veu de Julián Mariás: «No es pot accontentar a qui no es vol accontentar». En realitat, només cal un mínim de realisme empíric. Si, com dèiem més amunt, la seqüència històricament verificada és *com més autogovern, més independentisme* -el conflicte ha tingut lloc quan l'autogovern estava en màxims històrics- què fa pensar que una mica més de la mateixa medicina curarà la malaltia? Més autogovern (i és dubtós que càpiga en els marges constitucionals) comportaria un major distanciament psicològic dels catalans respecte d'un Estat sense marge competencial propi per intervenir en els seus problemes. Suposa una banalització de la secessió: ja que som quasi independents, per què no ser-ho de el tot? Comporta, finalment, l'exacerbació de la tensió entre regions, degut al conegut efecte d'emulació.

De més a més, acceptant que es pogués trobar el marge jurídic, és políticament viable una nova ronda descentralitzadora? Les anteriors es van fer en un clima en el qual tots els partits consideraven l'Estat autònom un assoliment històric i la descentralització una cosa positiva per als espanyols. El centralisme espanyol, si existia, no estava organitzat. En l'actualitat, però, i en part com a reacció a la crisi territorial, hi ha una corrent organitzada que no només s'oposa aferrissadament a més altes quotes de poder per a les regions, sinó que propugna un pura i dura recentralització de competències. Em refereixo al fenomen de Vox, però també a una difusa però perceptible tendència en l'opinió pública que sosté que la descentralització ha anat massa lluny i comença a generar disfuncions en la vida de país. (Percepció que l'erràtica gestió de la pandèmia del 2020 no ha fet més que reforçar).

Més autogovern suposa una banalització de la secessió: ja que som quasi independents, per què no ser-ho de el tot?

Si l'estatus quo autònom està esgotat, cal admetre que ho està per ambdós costats: alguns el jubilen per insuficient i uns altres el critiquen per excessiu. Així les coses, és quimèric pensar que un nou gest descentralitzador es pot dur a terme amb el mínim grau de consens transversal que exigiria. Sembla més aviat una recepta per aprofundir en la crisi. Suposar que la descentralització pot fer-se sota el paraigua d'una reforma federal de la Constitució no aplanarà el camí. El problema persisteix: molts espanyols podrien argüir, no

sense raó, que d'acord amb una bona teoria federal, el que és necessari en aquest moment són més poders per al poder federal i menys per als federats: més *shared rule* i *menys self rule*.

Les estratègies de la transformació

Si hi ha motius per dubtar de la viabilitat política d'organitzar un referèndum, de legislar la plurinacionalitat o de concedir més autogovern, ¿vol dir això que hem de quedar-nos asseguts i esperar que escampi? No. Sense menysprear la noció que el pas el temps pot ajudar, hi ha vies inexplorades per resoldre, i no merament suportar, la crisi. Aquestes no provindrien del «diàleg» entre «Espanya i Catalunya», sinó del diàleg dels espanyols amb ells mateixos, sense exclusions, per aconseguir una transformació de país que deixi enrere la seva secular qüestió territorial, com va deixar enrere la seva qüestió militar, la seva qüestió agrària o religiosa. Són les estratègies de la transformació. Analitzem-les.

Una estratègia transformadora no es plantejaria cedir més competències a les comunitats (moviment típic de la política transaccional) però sí valoraria desconcentrar les seues del poder central (portar el Senat a Barcelona, o fer de la capital de Catalunya una autèntica co-capital política d'Espanya, amb ministeris i seus d'importants organismes estatals). Una política transformadora no es plantejaria en cap cas la possibilitat de blindar polítiques autonòmiques d'exclusió de la llengua castellana i monolingüisme en català (a Catalunya, aquesta exclusió es coneix com a immersió) considerades injustes per molts espanyols (i també per molts catalans), però sí exploraria la possibilitat d'aprovar una Llei de Llengües Oficials que fes d'Espanya una exemplar democràcia plurilingüe, on els drets de tots els parlants es respectessin. Una política transformadora no pactaria bilateralment amb les elits catalanistes: les convidaria a un pacte global on estiguessin presents totes les sensibilitats, també les dels catalans no catalanistes. Lluny de ser una política merament repressiva, procediria a un programa intensiu de reformes del nostre país, perquè qualsevol reforma encertada i il·lusionant per a tots, ja és una reforma encertada i il·lusionant per als catalans.

De manera que, enfront de la descentralització, desconcentració; enfront de la sanció legal del monolingüisme a Catalunya, el plurilingüisme a l'Estat; enfront de la idea que cada comunitat navega en solitari, un ambiciós programa de reformes ideat entre tots i per a tothom. Des del punt de vista de la viabilitat política, aquesta proposta assumeix que instal·lar el Ministeri d'Educació a Barcelona no tindria tanta oposició (alguna sí, i sorollosa) com cedir totalment la competència en matèria d'educació a la Generalitat, com tampoc no la tindria la co-capitalitat de Barcelona enfront de la separació. Són propostes que distribueixen la sobirania i els seus atributs, però no la trosseguen o erosionen. De la mateixa manera, aprofundir en l'exclusió de la llengua castellana de l'àmbit institucional i educatiu català, blindant legalment les pràctiques actuals *de facto* difícilment pot ser assumit per l'opinió pública espanyola. No obstant això, una major presència del català en àmbits estatals no es veuria malament sempre que fos acompanyat del corresponent gest recíproc: major respecte al rang del castellà com a llengua cooficial de Catalunya.

No hi ha solució que no passi pel desig que hi hagi solució i deixi d'haver-hi un problema: aixecar-se un dia i assumir que l'encaix de Catalunya a Espanya ja s'ha produït i no cal seguir barallant-se

La filosofia subjacent a les estratègies de la transacció és: atès que Catalunya no pot sortir d'Espanya, fem que Espanya surti el més possible de Catalunya. Això i no una altra cosa és el que sembla esperar-se de les «taules de diàleg». La filosofia subjacent a l'estratègia de la transformació em sembla més saludable i es resumeix així: més Catalunya a Espanya, més Espanya a Catalunya. Per la via de la transformació arribaríem a una transacció nova i inèdita, allò que Ignacio Molina anomena una acceptació recíproca del pluralisme congènit en ambdues societats: l'únic quid pro quo just i raonable a què podem aspirar i tindria bases per ser acceptat per les respectives opinions públiques.

Què entenem per solució

Encarant ja la recta final d'aquest assaig, cal preguntar-se què és el que entenem per «solució al conflicte». O més ben dit: quin és l'escenari final en què els diversos actors donarien el conflicte per solucionat? Equival a preguntar-se per la idea normativa que cada un té de convivència democràtica. No se'ns escapa que per a alguns la solució només pot consistir en viure en un Estat català segregat d'Espanya o, alternativament, en un Estat espanyol centralitzat amb una única llengua nacional. Per ells, qualsevol acord a què s'arribi serà transitori, és a dir, no serà un veritable acord.

Per la seva banda, qui signa aquest text es fa la següent idea d'un escenari ideal: un escenari en què Espanya, en les seves fronteres actuals, és preservada com un Estat democràtic en què els seus ciutadans gaudeixen d'una ciutadania comuna que conjuga diversos nivells de pertinença, capaç d'expressar-se en diverses llengües. En el meu escenari ideal, l'independentisme decreix no perquè se li hagi satisfet alguna aspiració pendent, sinó perquè ja es donen les condicions per ser al mateix temps espanyol i català sense contradicció i no es percep cap guany en l'amputació d'un dels dos vectors de la identitat catalano-espanyola. Encara que des del meu punt de vista aquest escenari és molt semblant al que ja tenim, és obvi que no tots ho veuen així. Succeeix, però, que massa actors de la política catalana semblen apostar com a única solució per una escenari irreal que podem anomenar d'independència dins d'Espanya. La idea que, d'alguna manera, es pot estar a Espanya sense ser Espanya. És la recurrent quadratura del cercle o pentagonització de l'hexàgon de la qual un sector del catalanisme vol convèncer-se i convèncer-nos a la resta, identificada com a quimèrica i oximorònica pel republicà Alcalá Zamora, que agudament retreia a Francesc Cambó voler ser al mateix temps el Bismarck d'Espanya i el Bolívar de Catalunya.

En el poema *Melancolía del destierro*, el poeta José Ángel Valente escriu:

*Lo peor es creer
que se tiene razón por haberla tenido*

*o esperar que la historia devane los relojes
y nos devuelva intactos
al tiempo en que quisiéramos que todo comenzase.*

És cert: hi va haver un temps en què ser plenament català a Espanya suposava renúncies injustes. El catalanisme va esgrimir poderoses raons per reformar Espanya. I ho va fer: el 1978, a través d'una Constitució en la qual dos dels seus set ponents eren catalanistes, Espanya es va reconciliar amb la seva pluralitat interna. En aquest treball hem apuntat alguns desenvolupaments possibles per millorar encara més el nostre marc de convivència. Però no hi ha solució que no passi pel sincer desig que hi hagi solució i deixi d'haver-hi un problema: aixecar-se un dia i assumir que l'encaix de Catalunya a Espanya ja s'ha produït i no cal seguir barallant-se. El poeta tenia raó: el pitjor és creure que es té raó per haver-la tingut. El catalanisme va tenir raó; ja no la té. No la té en la seva premissa major de maltractament o incomprensió, encara que sí la pugui tenir (o no) en les habituals tensions quotidianes entre nivells de govern pròpies de tot Estat democràtic compost, no només l'espanyol, i que difícilment justifiquen vivències turmentades o derives rupturistes. Les estratègies de la transacció s'han esgotat. Són el jou que, com diria Josep Pla, ens mantenen «com cavalls vells, donant voltes a una sínia que grinyola». Per poder sortir al trot pels prats cal pensar de manera diferent. Reconèixer que ja no queden motius pels quals ser espanyol i català no siguin coses perfectament compatibles. Per desgràcia, no tinc cap dubte que la nostra classe política coneix un truc i només un truc per gestionar el conflicte català: el vell i gastat acord insincer entre elits. Seguirem lligats a la sínia durant una temporada fins que una nova tempesta es desfermi.

NOTES I REFERÈNCIES

- 1 — El veredictes contra la LOAPA, per cert, està convenientment absent de molts relats manufacturats per la premsa i acadèmia catalana. L'omissió té el seu motiu: el fet que el TC es posés de part de la comunitats autònomes i contra el govern central en aquesta important sentència arruïna la narrativa d'«una incomprensió per part de les institucions espanyoles» i de la voluntat de l'Estat de retallar l'autogovern de les comunitats històriques. Deixant de banda els judicis d'intencions, el que és cert, el que és documentalment cert, és que l'autogovern de les comunitats no ha fet més que créixer en quaranta anys de Constitució democràtica.
- 2 — Hi ha competències de les quals Catalunya disposa i altres no. Un cas que ha cobrat importància en temps recents és el de la gestió penitenciària. Però més important és sens dubte l'existència d'una potent policia autonòmica de caràcter integral. Excepte al País Basc, cap altra comunitat autònoma té un cos de policia propi semblant. No és això prova d'asimetria?
- 3 — La prova és molt primerenca: vegeu aquest article d'*El País* signat per José Antich el 28 d'octubre de 1990: "[El Gobierno catalán debate un documento que propugna la infiltración nacionalista en todos los ámbitos sociales](#)". Amb tot, la tasca de socialització promoguda per TV3 i l'expulsió de la llengua espanyola o castellana com a instrument vehicular de l'escola resulten en tot cas més efectives per disminuir el sentiment de copertinença a Espanya que qualsevol pla mestre des de les altures.

- 4 — Joseph Nye (2010). *The powers to lead*. Oxford University Press. Reprint Edition.
- 5 — El d'Escòcia ha de considerar-ser, per altra banda, com l'únic precedent vàlid: al Canadà les votacions no van ser pactades i Ottawa no s'hauria sentit vinculada pels resultats.
- 6 — Text íntegre de la conferència d'Stéphane Dion a Barcelona, convidat per Federalistes d'Esquerres el 12 de març de 2014. Disponible [en línia](#).

Juan Claudio de Ramón Jacob

Juan Claudio de Ramón Jacob-Ernst és assagista, escriptor, diplomàtic i articulista polític. És llicenciat en Dret i Relacions Internacionals per l'ICADE-Universitat Pontifícia de Comillas i graduat en Filosofia per la UNED. Entre els anys 2011 i el 2015 va ser conseller de l'ambaixada espanyola a Ottawa, Canadà, i actualment és el primer secretari de l'ambaixada espanyola a Roma, Itàlia. Els seus àmbits d'interès són la història de les idees polítiques, el federalisme i el nacionalisme. Escriu regularment sobre actualitat política a *El País* i també sobre qüestions culturals a revistes com *The Objective* o *Letras Libres*. Ha publicat diversos llibres, entre els quals *Canadiana: Viaje al país de las segundas oportunidades* (2018), *Diccionario de Lugares Comunes sobre Cataluña* (2018) o l'obra col·lectiva *Anatomía del procés. Claves de la mayor crisis de la democracia española* (2018).